

HZ. İSÂ

Ahmed Avnî Konuk

Hazırlayan
Emine KARA

2021

Önsöz

Risâle, Ahmed Avnî Konuk tarafından Hz. İsa ve Hz. Meryem hakkında ki tartışmalı konulara açıklık getirilmek amacıyla yazılmıştır. Atatürk Kitaplığında (OE_Yz_0085) demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Sayfa sayısı otuz beş (35) olup kayıtlı bulunduğu defterin 101nci sayfasından başlamaktadır.

Risâle Hz. İsa ve Hz. Meryem hakkındadır. Hz. Meryem'in hamileliğinden Hz. İsa'nın gaybubetine kadar olan sürede geçen olaylara ışık tutmaktadır.

Eserde herhangi bir sadeleştirme yapılmamış ve benzer kelime kullanımına gidilmemiş olup aslına uygun olarak transkript edilmiştir.

Dikkatimizden kaçan ve hatamızdan kaynaklanan, yanlış okunmuş kelimeler, kullanılması gereken harf yerine benzer harf kullanımı vb. hatalara rastlanılabilir. Bu yanlışlıklar, tesadüf edildikçe düzeltilecektir.

Bismillâhirrahmânirrahîm

El-hamdülillâhi Rabbü'l-âlemîn ve's-salâtü ve's-selâmü alâ Seyyidinâ Muhammedün-nebîyyü'l-ümmiyi ve alâ âlihî ve ashâbihi ecmaîn.

İsâ (aleyhi's-selâm)'ın velâdet ve vefâtı hakkında öteden beri birtakım efkâr ve itikâdât-ı mütehâlîfe mevcut olup, her tâife kendi zehâb ve zannını te'yîd için birtakım delîller irâd eder. Ve bi'n-netîce yine muhâlefet devam edip durur. Bu muhâlefeti esâsından kal' etmek ümniyesiyle, tevfikât-ı ilâhiyyeden bi'l-istiâne akl-ı selim ve fehm-i sahîh ashabına hitâben bu hususta bir risâle yazmayı münâsib gördüm. Cenâb-ı Hak, fikr-i sahîh ve kavî-i sedîd ihsân buyursun.

Ma'lûm olsun ki İsâ (a.s.) hakkındaki âyât-ı Kur'âniyye'nin maânî-i münîfesine bir nebzecek olsun vukûf için, vücûdun merâtibini ve her mertebenin ahkâmını bilmek lâzımdır. Eğer bunlar bilinmezse ahkâm-ı merâtib yekdiğerine karıştırılmak ve birinin hükmü diğeri kıyas edilmek suretiyle ukûl hayrette kalır. Ve bu hayret cehilden mütevellid olduğu için hayret-i mezmûme olur. İşte bu gibi hayretler ki, ukûl ve efkârı vâdi-i dalâlete sürükler. Vücûdun merâtib ve ahkâmı hakkındaki tafsilâtın i'tâsına bu risâlenin hacmi müsâid değıldir. Ehl-i hakikat buna "*hazarât-ı hamse*" dahi derler. Matbû ve gayr-ı matbû birçok âsârda izâh edilmiştir. Bu risâle kâriîn-i kirâm tarafından bunların bilindiğı farzıyla yazıldı. [101]

MUKADDİME

İçinde bulunduğumuz hazret-i şehâdet vücûdun cemî'-i merâtibini câmi' bir hazret olup, ancak bir zâhirin mazharıdır. Bu mertebede zâhir olan bir şey, havass-i hamse ile mahsûsdur. Bu mertebenin fevkinde olan mertebe-i misâl ki ona "*hayâl-i mutlak*" dahi derler, havass-i hamsenin kâffesiyle mahsûs değıldir. Ve hayâl iki kısımdır; biri munfasıl, diğeri muttasıldır.

Hayâl-i Muttasıl: İnsanın vücûdundaki hayâldir. Rü'yâda görülen suver-i hayâliyye gibi. Zîrâ bir kimsenin gördüğü rü'yâyı, yanındaki göremez, onun hayâli başka, bunun ki başkadır.

Hayâl-i Munfasıl: Âyinede mücellâ olan şeylerde olan sûret gibi ki bu hayâl hazret-i şehâdette kuvve-i bâsıra ile mahsûs olmakla berâber kuvve-i lâmise ile mahsûs değıldir. Zîrâ âyinedeki sûreti el ile tutmak kâbil değıldir. Ve ra'înin vücûdundan ayrı olduğu için herkes görebilir.

Şeriatte melâike-i kirâm ta'bîr olunan ervâh, zât-ı uluhiyyetin kuvâsından ibâret olup, sıfat-ı kudretin mezâhiridirler. Ve bunlar mertebe-i hayâlde ra'înin hâl ve şânına göre sûver-i muhtelifle ile temessül edebilirler. Zîrâ kuvânın iktizâ-yı zâtileri budur. Zât-ı uluhiyyetin kuvâ-yı külliyesi dörttür ki bunlar da Cebrâîl, Mîkâîl, İsrâîl, Azrâîl (a.s.)'dır. Cenâb-ı Cibrîl, ism-i Hâdî hazretinden âlem-i sûrete inzâl-i maâniye me'mûrdur. Ve bu hâssiyeti ile cemî'-i avâlimi muhîttir. Onun vücûh-ı te'sirâtı kendisinin birer kanadıdır. Şu hâlde onun lâ-yuad ve lâ-yuhsa

kanatları vardır. Ve âlem-i gaybden ferd-i mühtedîye nâzil olan maânî onun vücûh-i te'sirâtından bir vech ile vâki' olur.

Melâike-i kirâm âlem-i hayâlde mütemessilen zâhir oldukları vakit, ra'î ile muhâtaba ederler. Ve hayâl ile mükâleme vâki' olduğuna rü'yâ bir şahid-i belîğdir. Her bir ferd-i insânînin [102] vücûdu, cemî'-i merâtib-i vücûdu câmi oldukları hâlde nâkısıyyetleri ve âlem-i şehâdetin ahkâmında istiğrâkları hasebiyle her bir mertebenin ahkâmı kendilerinden zâhir olamaz. Onlar hâlen kendi nefislerinden ve kendi şerâfet ve kerâmetinden gâfil olduklarından, yalnız zevk-i şuhûdî ile bildikleri bu kesif olan mertebe-i şehâdetten başka bir mertebenin ahkâmını bilmezler. Fakat insân-ı kâmil cemî'-i merâtibi zevk-i şuhûdî ile bildiği ve her bir mertebeyi câmi' olduğu için kendisi bu âlem-i kesâfette iken her istediği mertebeye dâhil ve o mertebenin ahkâmıyla âmil olabilir. Cenâb-ı Meryem (r.a.) hakkında (s.a.v.) Efendimiz (**كَمَلٌ مِنَ الرِّجَالِ كَثِيرٌ**) (**و لم يكمل من النساء الا مريم بنت عمران و خديجة بنت خويلد و فاطمه بنت محمد و آسية امراة فرعون**). Ya'nî: “Erkeklerden birçokları kemâle erdi ve kadınlardan ancak Ümrân'ın kızı Meryem ve Huveylid'in kızı Hatice ve Muhammed (s.a.v.)'in kızı Fâtıma ve Fir'avn'ın zevcesi Âsiye kemâle vâsıl oldu” (r.a.) hadis-i şerîfiyle kemâle işâret buyurmuş olduklarından, onun ricâle mahsûs olan kemâlât ile muttasıf olduğuna şüphe yoktur. Binâenaleyh Cenâb-ı Meryem, merâtib-i vücûdun hiçbirinden ihticâb etmiyecek bir isti'dâdı hâiz idi. Bu mukâddime ma'lûm olduktan sonra maksada şürû edelim. [103]

FASIL-I

Hız. Meryem'in Sûret-i Hamli

Hak Teâlâ hazretleri sûre-i İmrân'da buyururlar ki: [**اذ قالت الملائكة يا مريم ان الله يثيرك بكلمة**]¹ **منه اسمه المسيح عيسى بن مريم وجيهاً في الدنيا و الاخرة و من المقربين و يكلم الناس في المهدي و كهلاً و من الصالحين** Ya'nî “Vaktaki melâike dedi ki: Yâ Meryem, muhakkak Allah Teâlâ seni kendisinden sâdir olan bir kelime ile tebşîr eder ki dünyâda ve âhirette vecîh ve mukarreblerden olduğu hâlde onun ismi İsâ b. Meryem'dir ve nâsa beşikte ve kehl hâlinde söyler ve sâlihlerdendir.”

Yine Hız. Meryem'den naklen Hak Teâlâ buyurur: [**قالت رب انى يكون لى ولد ولم يمسنى بشر**]² Ya'nî “Hız. Meryem dedi: Yâ Rab bana beşer temas etmediği hâlde benim oğlum nasıl olur?” [**قال كذلك الله يخلق ما يشاء اذا قضى امراً فانما يقول له كن فيكون**]³ Ya'nî Allah Teâlâ Meryem'in bânından hitâb edip buyurdu ki: “Allah Teâlâ bir emri kaza ettikde, böylece dilediği şeyi yaratır. İmdi o şeye “Ol!” der, olur.” Bu âyet-i kerîmede İsâ (a.s.)'ın zuhûru kabl'el-haml Hız. Meryem'e tebşîr buyrulduğu ve Hız. Meryem'in istiğrâbı üzerine Hak Teâlâ Hazretleri tarafından “Ki cemî'i eşyanın ve Hız. Meryem'in hüviyyetidir.” Bî-harf ve savt onun bânına hitâb buyrulup, ilm-i Hak'ta sâbit olan şeyin lisân-ı isti'dâd ile zuhûru taleb etmesi üzerine, o şey'in zuhûruna

¹ Âl-i İmrân, 3:45

² Âl-i İmrân, 3:47

³ Âl-i İmrân, 3:47

Hakk'ın irâdesi taalluk ettikte ona “Kün!” “Ol!” emriyle hitâb edip, o şeyin merâtib-i vücûdda zâhir olacağı beyân buyrulmuştur. Bu mesele sırr-ı kadere taalluk eder. Hz. Meryem'in insân-ı kâmil olduğu hâlde [انى يكو لى ولد]⁴ kavliyle istiğrâbı, kudret-i ilâhiyyeden şüpheyi mutazammın olmayıp, İbrâhim (a.s.)'ın: [رب ارنى كيف تحبى الموتى]⁵. [104] Ya'nî “Yâ Rab, sen ölüyü nasıl diriltiğini bana göster!” Ve Hz. Üzeyr'in [انى يحيى هذه الله بعد موتها]⁶. Ya'nî “Allah Teâlâ onları öldükten sonra nasıl diriltir!” ve Zekeriyâ (a.s.)'ın: [انى يكون لى غلام و كانت امرأتى عاقراً]⁷. Ya'nî “Zevcem kısır olduğu hâlde benim oğlum nasıl olur?” kavillerinin nazîri ve mukadderin zevk-i müşâhede ile zuhûrunu talep etmektir. Zîrâ avâmm-ı mü'minin imân ile iktifâ ederlerse de kâmiller muâyene talep ederler. Nitekim Hz. Mevlânâ (r.a.) Mesnevî-i Şerîf'lerinde buyururlar:

مرکه محراب نماز ش کشت عین** سوى ایمان رفتنش میدان تو شین

Tercüme: “Her kimin mihrâb-ı namazı ayn oldu ise, onun imân tarafına gitmesini şîn bil!”

İmdi sırr-ı kader budur ki a'yân-ı sabiteden her bir aynın vücûdda zaten ve sıfaten ve fiilen kabiliyet-i asliyesinin ve isti'dad-ı zâtisinin husûsiyeti mikdarınca zuhûru keyfiyetinden ibârettir. Sırr-ı kaderin sırrı dahi budur ki a'yân-ı sâbite zât-ı ulûhiyetten gayri olarak hâriçte zâhir olan umûrdan değildirdir; belki Hak Teâlâ Hazretleri'nin niseb ve şuûnât-ı zâtiyyesinin sûretleridir. Hak Teâlâ'nın niseb ve şuûnât-ı zâtiyyesi ise ezelen ve ebeden tağayyür ve tebeddülde mukaddes ve münezehtir. Binâenâleyh a'yân-ı sâbite dahi mümteniü't-tağayyüdürlür. A'yân-ı sâbite esmâ-i ilâhiyye-i bî-nihâyeden her birinin birer sûret-i ilmiyyelerinden ibâret olup, onlar bî-hasebi isti'dâdâtihim vücûd-ı hârici talebindedir. Hz. Meryem'in mazhar olduğu isim ve onun zılli olan ayn-ı sâbitesi bu tarz-ı hamli iktizâ ettiği gibi İsâ (a.s.) dahi ism-i bâtının mazharı olduğundan vücûd-ı hâricide zuhûr ve bürûzu ve ondan tağayyübü bu ismin ahkâmı dâiresinde vâki' olmak icâb etmiştir. [105] Ve böyle olmak onun ayn-ı sâbitisinin iktizâ-yı zâtiyyesidir. Melâike tarafından müjdelenen veledin âtide zevc-i sâlih ile kendisinin tezevvücü sebebiyle hâsil olmayacağını [اسمه المسيح عيسى ابن مريم]⁸ kavlından anladı. Zîrâ veled, pederine izâfe olunmak icâb ettiği hâlde vâlidesine izâfe edildi. Onun için Hz. Meryem [ولم يمسنى بشر]⁹ kavlini kâil oldu. Ve Hakk'ın a'yân-ı sâbitenin kabiliyyet ve isti'dâdât-ı zâtiyyelerinde “şey”e murâd-ı ilâhiyyesinin taalluku kat'i olduğunu ve onun vücûd-ı hâricide adem-i zuhûru mümkün olmadığını beyân buyurmasına karşı Cenâb-ı Meryem zuhûr-ı meşiyete müterakkıb oldu. Hükm-i külli-i icmâliden ibâret olan kazâ-yı ilâhinin vakt-i tafsîl ve zuhûru geldi ki bu, kaderden ibârettir. Ve Hak Teâlâ buna: [وان من شىء الا عندنا خزائنا و ما]¹⁰ âyet-i kerîmesinde işâret buyurur. Ve kaderin mahall-i zuhûru ancak âlem-i süfli olan hazret-i şehâdettir. İşte bu kazânın vakt-i tafsîli geldikde, Sûre-i Meryem'de vâki' [فار ساتلنا اليها رو حنا فتمثل لها بشراً سويا]¹¹. Ya'nî; “ Biz ona rûhumuzu gönderdik, ona beşer-i

⁴ Âl-i İmrân, 3:47

⁵ Bakara, 2:260

⁶ Bakara, 2:259

⁷ Meryem, 19:8

⁸ Âl-i İmrân, 3:45

⁹ Âl-i İmrân, 3:47

¹⁰ Hicr, 15:21

¹¹ Meryem, 19:17

seviyy olarak mütemessil oldu” âyet-i kerîmesinde beyân buyrulduğu üzere âlem-i sûret olan âlem-i kevne inzâl-i maâniye me’mur olan Hazret-i Cibrîl vücut-i te’sirâtından bir vech ile ma’nâ-yı İsevî’yi hâmilen Hz. Meryem’e zâhir oldu ki, bu da onun beşer-i seviyy olarak ona temessülünden ibârettir.

İmdi, Rûhu’l-Emin; ırmakta gusl etmek üzere üryân olan Hz. Meryem’e güzel bir delikanlı sûretinde zâhir olduğu vakit, mukaddemâ vâki’ olan tebşîr-i melâikeyi ve hitâb-ı ilâhiyi tezekkür edemeyip munkabız oldu. Zîrâ mertebe-i beşeriyet o dakikada bunları tezekküre bir hicâb oldu. Çünkü Cenâb-ı Meryem cesed-i unsurî sahibi bir delikanlının kendisine tecavüz kasdıyla gediğini tahayyül etti ve bir mahall-i mahfîde [106] üryân olan bir genç kadının, o hâlini gören bir delikanlının bilâ-perva o kadına teveccühü âlem-i tabîatte mahall-i şâibedir.

Binâenâleyh bir veliyye-i afife olan Hz. Meryem, nikâh-ı şer’i olmaksızın vâki’ olacak mukarretenin aklen ve şer’ân câiz olmayan umûrdan olduğunu bildiği cihetle Allah Teâlâ’nın kendisini bu delikanlının elinden kurtarması için kuvâ-yı zâhire ve bâtinesini cem’ ederek Allah Teâlâ’ya sığındı ve [انى اعوذ بالرحمن منك] ¹² Ya’nî; “Ben senden Rahmân’a sığınırım” dedi. Havf-ı zinâ hasebiyle Hz. Meryem’de hâsıl olan inkıbâzın def’i için Hz. Cibrîl ona [انما انا رسول ربك] ¹³ Ya’nî; “Ben ancak Rabb’inin resûlüyüm, sana ednâs-ı tabîyyeden pâk ve tâhir bir erkek evlâd bahş etmek için geldim” deyince kabzı basta mübeddel ve sadrı müşerih oldu ve evvelce kendisine tebşîr olunan “Mesih İsâ İbn Meryem’in” zuhûru ve ma’nânın âlem-i sûrette tahakkuku ânı geldiğini anladı ve beşer sûretinde zâhir olan şahsın melek olduğunu bildi.

İşte Cenâb-ı Meryem’in bu inbisât ve inşirâhı esnâsında Hz. Cibrîl mütemessil ona nefh edip ma’na-yı İsevî’yi ilkâ eyledi. Eğer havf ve inkıbâz zamânında nefh ede idi, İsâ (a.s.) öyle şenî’ul-hilkâ bir vasf ile çıkardı ki hiçbir kimse sûretinin çirkinliğinden dolayı onunla sohbet ve müvânesete takat getirmeyip, kendisinden kaçardı. Hz. Şeyh-i Ekber (r.a.), bu hakîkati böylece *Fusûsu’l-Hikem*’de *Fass-ı İsevî*’de beyân buyurur. *Fütûhât-ı Mekkiyye*’nin 188 inci bâbında da şöyle buyururlar. “İnde’l-cimâ’ kadın bir sûrete nazar ettikde veyâhut inde’l-vikâ’ ve’l-inzâl [107] erkek bir sûreti tahayyül eyledikde, çocuk tahayyül olunan sûretin hulku üzerine olur. Bunun için hükemâ, inde’l-cimâ’ erkek ile kadın o sûrete nazar etmek üzere emâkinde ekâbir-i hükemâdan fuzalânın sûretlerini tasvir ile emr ederler. Zîrâ hayâlde muntabı’ olan şey tabîatta tesir eder. İmdi o sûret olan bu kuvve-i hayâliyye mâ’dan tekevvün eden veledde zâhir olur. Ve bu, ilm-i tabîatte bir sırr-ı acîbdir.”

İmdi Cenâb-ı Meryem’in hamli ba’zı kimselerin zâhib oldukları gibi beşer-i seviyy sûretinde olan Hz. Cebrail’in ona şekl-i ma’hud üzere vâki’ olan mukâreneti sûretiyle değildir. Bu zehâb sırf ma’rifet-i ilâhiyyede noksandan münbaistir. Zîrâ Hak Teâlâ Meryem hakkında [احصنت فرجها فنحننا فيه من روحنا] ¹⁴ buyurur.

İmdi Hz. Meryem’e hâl-i inbisâtında vâki’ olan nefh üzerinde onda şehvet sâri ve ihtilâma müşâbih bir hâl içinde inzâl vâki’ oldu. Âyet-i kerîmede [احصنت فرجها]’dan sonra,

¹² Meryem, 19:8

¹³ Meryem, 19:19

¹⁴ Enbiyâ, 21:91

[فنفخنا فيه] buyrulması nefhin ferici tarafına vâki' olduğunu tefhîm eder. Maahâzâ bunda da ihtilâf olup ba'zı müfessirin gömleğinin yakasından içine doğru üfürüldüğünü beyân ederler. Velâkin gusl edeceği bir anda bir kadının üzerinde gömlek bulunamayacağı derkâr olduğundan, karine-i hâl bu zehâbı nefy eder. Ve bu hâlde de nefhin cânib-i ferce vâki' olduğu anlaşılır. İşte Cenâb-ı Meryem bu nefh üzerine vâki' olan inzâl ile sûret-i İsevî'yeyi hâmil oldu. Böyle olunca cism-i İsâ, Meryem tarafına nazaran mâ'-i muhakkaktan ve Cibrîl tarafına nazaran onun nefhinin rutûbetinde mündemic olan mâ'-i mütevehhemden mahlûk oldu. Çünkü Hz. Meryem'in hîn-i inzâlinde vücûdundan fercine seyelân eden su, onun [108] vücûd-ı unsurîyesi hasebiyle cârî olan bir mâ'-i muhakkak idi. Zîrâ âlem-i kesif-i şehâdetin mâfevki olan merâtibteki sûver, bu âleme nüzûl etmedikçe tahakkuk-ı kâmil vâki' olmaz. Hz. Cibrîl ise beşer sûretinde mütemessil olan rûh olduğundan bu âlem-i kesâfette tahakkuk etmiş bir sûret değil idi. Belki onun sûreti âlem-i hayâlde mütemessil bir sûret-i mütevehhem idi. Ve o sûrete müteallık olan ahvâl ve şuûnâtın kâffesi mütevehhem bulunduğundan, onun nefhinin rutûbetinde mündemic su rüknünden bulunan şey dahi mütevehhem idi. Ya'nî; Hz. Cibrîl sûret-i mütemessilesinden nefesini harice çıkarmak sûretiyle "hoh" dedi. Cism-i hayvânîde olan bu gibi nefhde su rüknünden olan ba'zı mevâdd mevcuddurlar. Zîrâ nefesi hayvânî râtıbdır. Ve nefeste o rüknünden olan mevâdd-ı asliyye müvellidü'l-mâ' ile müvellidü'l-humûzadır.

İmdi beşer sûretinde mütemessil olan Cenâb-ı Cibrîl'in ihrâc ettiği bu nefesin rutûbetinde de ba'zı mevâdd mevcut idi. O mevâdd, Cenâb-ı Meryem'in vücûduna sâri olup, onda şehvet tahrîk etti. Fakat Hz. Cibrîl'in sûret-i beşeriyyesi gibi nefhi ve bu nefhin rutûbeti ve onda mündemic rükn-i mâ'dan müvellidü'l-mâ' ile müvellidü'l-humûza dahi mütevehhem idi. İşte bu sebeple İsâ, mâ'-i muhakkak ile mâ'-i mütevehhemden tekevvün etti. Bu nev'-i insânide tekvin ve halk-ı ilâhi, ancak hükm-i mu'tad üzere beşer sûretinde vâki' olmak için İsâ (a.s.), vâlidesi beşer sûretinde olduğu ve Hz. Cibrîl beşer sûretinde temessül etmiş bulunduğu cihetle rûhullah olduğu hâlde, beşer sûretinde musavver olarak meydân-ı zuhûra geldi.

Hz. Şeyh-i Ekber (r.a.) Fass-ı İsevî'nin ibtidâsında şöyle buyururlar: [109]

عن ماء مريم او عن نفخ جبرين	فى صورة البشر الموجود من طين
تكون الروح فى ذات مطهرة	من الطبيعة تدعوها بسجين
لاجل ذلك قد طالت اقامته	فيها فراد على الف بتعيين
روح من الله لا غيره فلذا	احيى الموات وانشى الطير من طين
حتى يصح له من ربه نسب اليه	به يؤثر فى العالى و فى الدون
الله طهره جسما و نزهه	روحا وصيره مثلا بتكوين

Tercüme: "Rûh, ya mâ'-i Meryem'den veya Cibrîl'in nefhinden, tıynden mevcut olan beşer sûretinde siccin tesmiye ettiğın tabîatten, zât-ı mutahharada tekevvün etti. Bu ecilden onda ikâmeti uzadı; taayyün ile binden ziyâde oldu. Allah'tan rûhtur; onun gayrı değil. Bunun için emvâtı ihyâ eyledi ve çamurdan inşâ etti; tâ ki onun için Rabb'inden niseb

sahih ola. Onunla âlîde ve dûnda te'sr eyliye. Allah Teâlâ onu cismen tathir ve rûhen tenzîh eyledi ve tekvîn sebebiyle onu misl kıldı.” Bu ebyât-ı şerîfenin şerhi uzundur. Tafsîlini isteyenler *Fusûsu'l-Hikem* 'de *Fass-ı İsevî* şerhlerine müracaat buyursunlar.

İmdi Cenâb-ı Cibrîl, resûl-i kirâma vahy-i ilâhî nakl ettiği gibi, Kelimetullah olan Cenâb-ı İsâ'yı da, nefhi ile öylece Hz. Meryem'e nakl eyledi. Nitekim âyet-i kerîmede Hak Teâlâ [وَكَلَّمْتَهُ الْقَاهَا أَلَى مَرْيَمَ وَ رُوحَ مِنْهُ] ¹⁵. Ya'nî; “ Meryeme ilkâ eylediği O'nun kelimesidir ve O'nun cânibinden bir rûhtur” buyurdu. [110] Hz. Cibrîl'in bu nakli Resûl (a.s.)'ın kelâmullâhı ümmetine nakl etmesine benzer. Zîrâ Hz. Cibrîl ma'nâyı sûrete inzâl eden resûldür ve Resûl (a.s.) dahi kezâlik ma'nâyı hurûf ve zurûf kisvesiyle nakl eder. Nitekim ma'nâdan ibâret olan balâdaki kavli hurûf ve zurûf kisvesine giydirip bizlere nakl etti. Ve her bir kelime delâlet eylediği ma'nânın o sûretle taayyününden başka bir şey değildir.

Ma'nâ; o sûretin rûhudur. Şu hâlde cism-i İsâ bu âlemde zâhir olan Allah Teâlâ'nın kelimelerinden bir kelimedir. Ve onun delâlet ettiği ma'nâ ; rûh-i İsevî'dir ki o da onun Rabb-i hassı olan ism-i Bâtın'dır. Gerçi İsâ (a.s.) insân-ı kâmil olmak hasebiyle Allah ism-i câmi'inin mazharı ise de bu ism-i câmi'in tahtında bulunan kâffe-i esmânın ahkâmı onda i'tidâl üzere zâhir değildir. Nitekim âtide izâh edileceği üzere sûret-i tevellüdü ve Yahudiler tarafından vâki' olan sû-i kâd üzerine tağayyübü i'tidalden baiddir. Ve kâffe-i esmâ-i ilâhiyyenin i'tidal üzere zuhûru, ancak hâtem-i enbiyâ (s.a.v.) Efendimiz'e mahsûstur.

FASIL-II

İsâ (a.s.)'ın Sûret-i Vilâdeti

Kur'ân-ı Kerîm'de Sûre-i Meryem'de buyrulur: [فَحَمَلْتَهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا] ¹⁶. Ya'nî; “Meryem, nefh-i Cibrîl'den hâmile oldu. O haml sebebiyle bir mekân-ı baîde gidip uzlet etti.” Cenâb-ı Meryem'in müddet-i hamlinde ve vaz'ında müfessirler ihtilâf ederler. Ba'zıları haml ve vilâdet bir anda [111] vâki' oldu. Ve ba'zıları da nisvân-ı sâirenin haml ve vaz'ı gibi âdet-i câriye üzere vâki' oldu derler. Fakat âyet-i kerîmeden müstefâd olan sûret-i vilâdetin sâat-i vâhidede olmadığı anlaşılır. Zîrâ Cenâb-ı Meryem'in hamlden sonra aksâ-yı umrandan bâid olan bir mekâna gitmesi az çok bir vakte muhtaçtır. Meğer ki Taht-ı Belkıs'ın huzûr-i Süleymân (a.s.)'da buna dair bir remiz ve işâret yoktur. Bilâkis baîd olan mekâna gittiği zikr olunduktan sonra [فَاجَاءَهَا الْمَخَاضُ أَلَى جَذْعِ النَّخْلَةِ] ¹⁷ buyrulması, bâde'l-haml sâir nisvân gibi âdet-i câriye üzerine doğurduğuna delîldir. Zîrâ doğuracağı vakit bir kadının ağrısı tutmak âdet-i câriyedendir. Nitekim haml anında âdet-i câriye üzerine vücûdundan şehvet hissetmiş idi.

¹⁵ Nisâ, 4:171

¹⁶ Meryem, 19:22

¹⁷ Meryem, 19:23

İmdi o veliyye-i afife bu ibtilâ-yı ilâhi üzerine ta'n-ı cühhâlden havfen ve istihyâen zâhirde pek garip kalmış ve refâkat-ı seniyyelerinde bir ebe bile bulunamamış idi. Ve şiddet-i hüznlerinden, “Ne olaydı bu hâlin vukûundan evvel ölüp, yok olaydım ve nâmım ve şânım unutulmuş bir hâlde olaydım” buyurdu. Onların bu kavli kazâ-yı ilâhiyye i'tiraz değildir. Belki (S.a.v.) Efendimizin cihet-i velâyetleriyle buyurdıkları (يا ليش لم يخلق محمداً رب محمد) kabîlinden olup, âlem-i kesret ve kesâfetin ahkâmından âlem-i vahdete tahassürdür ki her velînin hâlinden ibârettir.

فنا راها من تحتها ان لا تحزنى قد جعل ربك تحتك سرىا و هزى اليك بجزع النخلة تساقط عليك رطياً جنياً فكلى [18]. Ya'nî; “Velîd olan Cenâb-ı Îsâ, vâlidesi [112] olan Meryem'e onun altından nidâ etti ki: Ey anacığım mahzun olma, Rabb'in muhakkak senin altında bir ırmak câri kıldı. Ve hurmanın sâkını salla ki sana taze hurma düşsün, hurmadan ye, altında cereyân eden ırmaktan iç ve gözü aydın ol. Eğer beşerden bir kimseyi görürsen Rahmân için bir savm nezrettim , bugün hiçbir insâna söz söylemeyeceğim de.”

Bu âyet-i Kur'âniyye'ye nazaran Îsâ (a.s.)'ın vilâdeti zamânında evvelâ Îsâ (a.s.)'ın altından uzv-i ma'hudundan vâlidesine hitâbı ve onu tesliyesi, sâniyen Cenâb-ı Meryem'in bastığı arzdan su nebeânı, sâlisen kuru hurma ağacından vakitsiz taze hurma düşmesi gibi havârik zuhûr etmiştir. Bu havârik üzerine müteselli olan Cenâb-ı Meryem'in hüznü ve kabzını mübeddel, sürûr ve neşât olmakla nâstan pervâsı kalmamış ve kendi emrini gassâl yedinde meyyit gibi kâmilan yed-i Hakk'a tefvîz buyurmuş ve veled-i necîbi ile berâber taâllukatının nezdine gelmiştir. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur. [فأتت به قومها تحمله قالوا يا مريم لقد جسنت شيئاً]19. Ya'nî; “Veledini kucağına almış olduğu hâlde kavminin nezdine geldi. Kavmi dediler ki, “Yâ Meryem, sen hiç görülmedik bir münker ile geldin. Ey Hârûn'un hemşiresi baban fenâ adam değil idi ve anan da fâhişe değil idi.” [فشارت]20 Ya'nî; “Cenâb-ı Meryem, Hz. Îsâ'ya işâret etti. Kavmi beşik içinde olan sabî nasıl söz söyler. Vâlidesini tesliye eden Hz. Îsâ dedi:”

قال انى عبد الله وآتانى اكلتَاب و جعلنى بنياً جعلنى مباركاً اينما كنت و اوصانى بالصلوة والزكوة ما دمت حياً [21] [113] Ya'nî; “Ben Allah'ın kuluyum, bana kitâb verdi ve beni peygamber yaptı. Ve ben nerede olur isem olayım beni mübârek kıldı, hayâtta oldukça bana salât ve zekât ile emretti ve beni vâlideme muhsin ve rahîm kıldı ve beni cebbâr ve şakî yapmadı.”

İmdi bu âyât-ı Kur'âniyyeden anlaşılan budur ki Îsâ (a.s.) sabî olarak doğdu ve vâlidesinin altından nidâ ettiğine nazaran sâir sıbyân gibi uzv-i ma'hûddan hurûc etti. Ve ba'zı müfessirlerin zehâbı gibi kehl hâlinde doğmadı. Zîrâ kehl hâlinde doğduğu zehâbı sarâhat-ı Kur'âniyye'ye muhâlifdir. Çünkü [فأتت به قومها تحمله]22 buyrulur. Kehl otuzbeş yaşındaki bir adama derler. Cenâb-ı Meryem'in otuzbeş yaşındaki bir adamı yüklenip kavmine gelmesi gülünç bir şey olur. Ve böyle bir adamın Cenâb-ı Meryem'den doğduğuna hiç kimse inanmaz

18 Meryem, 19:24-26

19 Meryem, 19:27-28

20 Meryem, 19:29

21 Meryem, 19:30-33

22 Meryem, 19:27

ki, kavmi tarafından onun bilâ-zevc haml ve tevlîdi mevzû-i bahs edilerek ta'n olunsun. Zîrâ Cenâb-ı Meryem mahfî bir mahâlde vaz'-ı haml etmiş ve ba'dehû velediyle berâber kavmi nezdine gelmiştir. Çocuğu kehl hâlinde görünce bu sırrımı halka niçin fâş etsin? Velhâsıl Cenâb-ı Meryem onu sabî olduğu hâlde kucağına alıp şehirdeki ikâmetgâhına avdet etti; ve beşikte yatırdı. Zîrâ kavmi geldiği vakit Cenâb-ı İsâ'yı beşik içinde gördükleri için [من كان فى المهد من صبياً]23 dediler. Eğer kehl hâlinde olaydı beşiğe girmez idi. Hiç otuzbeş yaşındaki adam beşikte yatar mı? [ويكلم الناس فى المهد و كهلاً]24 âyet-i kerîmesinden kehl hâlinde doğduğu ma'nâsı anlaşılır. Kehl hâlinde nâs ile tekellümü âtîde izâh edilecektir. [114] Bundan sonda Hak Teâla buyurur: [ذلك عيسى بن مريم قول الحق الذى فيه يمترون]25 “ İşte kavli-i Hak-ı söyleyen İsâ b. Meryem ki onun hakkında imtirâ ederler.” Bu âyet-i kerîmede İsâ b. Meryem (a.s.)'ın tekevvünü hakkında kavli-i Hak ile kavli-i imtirâ ya'nî kavli-i şekk mevcud olduğu beyân buyrulur. Bu da balâda izâh olunduğu üzere mâ'-i mütevehhemden mütekevvin olduğundan neş'et eder. Kavli-i Hak, mâ'-i muhakkakın ve kavli-i imtirâ ve şekk mâ'-i mütevehhemden eseridir. Binâenaleyh İsâ (a.s.)'ın cemî'-i ahvâlinde onun menşe-i tekevvünü olan mâ'-i muhakkak ile mâ'-i mütevehhemden te'siri mevcuttur.

FASIL-III

İsâ (a.s.)'ın Mu'cizâtı

Hak Teâlâ sûre-i Âl-i İmran'da buyurur: [انى قد جئتكم باية من ربكم انى اخلق لكم من الطين كهنية فى الطير فانفخ فيه فيكون طيراً باذن الله وابرى الاكمه والابرص واحى الموتى باذن الله وما تدخرون فى بيوتكم]26 Ya'nî; “ Hz. İsâ b. Meryem size Rabbiniz cânibinden âyet-i alâmet ile geldim. Ben size çamurdan kuş hey'etine mûmâsil şey yaparım ve ona üfürürüm, o Allah'ın izni ile kuş olur. Ve ben anadan doğma körleri ve baras illetine mübtelâ olanları iyi ederim. Ve Allah'ın izni ile ölüyü diriltirim. Ve yediğiniz ve evlerinize iddihâr eylediğiniz şeyi haber veririm” dedi. Cenâb-ı İsâ rûh-i ilâhî olduğu için mevtâyı ihyâ eder bir hâlde zâhir oldu. Ve onun bu ihyâ keyfiyetinde ihyâ, Allah'ın ve nefh, İsâ (a.s.)'ın idi. Nasıl ki Hz. Meryem'e vâki' olan [115] nefh Cibrîl'in ve kelime olan rûh-ı musavver-i İsevi'de [او كلمته القاها الى مريم و روح منه]27 âyet-i kerîmesi mucibince Allah'ın idi. Şu hâlde İsâ (a.s.)'ın ölüleri dirilmesi, Allah'ın nefhinden enzâr-ı hissiyede eser-i hayât zuhûru cihetinden ihyâ-yı muhakkak idi. Ve yine bu ihyâ Allah'dan olduğu hâlde İsâ (a.s.)'ın kendisinden olduğu mütevehhem idi. Ve zîrâ hakîkatte vücûd ve nefh Hak'ındır. İşte Cenâb-ı İsâ kendisinin mâ'-i muhakkak ile mâ'-i mütevehhemden tekevvününden nâşi bu mu'cizesinde de ihyâ-yı muhakkak ile ihyâ-yı mütevehhemi cem' etti. Çamurdan yaptığı kuşa nefh ile hayât bulması ve a'mâyı ve ebrası ibrâsı dahi ihyâ-yı mevtâ gibi tahakkuk ve

23 Meryem, 19:29

24 Âl-i İmrân, 3:46

25 Meryem, 19:34

26 Âl-i İmrân, 3:49

27 Nisâ, 4:171

tevehhümü câmi'dir. Bu ise neş'et-i İsevîyye iktizâsındandır. Bu babdaki tefsilat *Fusûsu'l-Hikem*'de *Fass-ı İsevî*'de izâh buyrulmuştur.

Kendileriyle berâber olmadığı hâlde nâsın yedikleri ve evlerine iddihâr ettikleri şeyi haber vermesine gelince, İsâ (a.s.)'ın hüviyeti her şeyin hüviyeti gibi Hak'tır. Ve sûret-i beşeriyyesi ki rûh-i musavverdir. Mahzâ bu sûret i'tibariyle abddir. Nitekim beşikte iken [انى عبد الله]28 buyurmuştur. Sûret-i beşeriyyesine rûhunun galebesi hasebiyle kendisinde hakâyık-ı ahvâle ittîlâ'a mâni' olacak kesâfet yoktur. Binâenâleyh onun bu gibi ahvâle ilmi, rûhullah olması hasebiyle Hakk'ın ilmidir. Ve İsâ (a.s.)'ın bu gibi ihbâratını işittiklerinde halk, sûret-i İsevîyyesi hasebiyle muttali' olduğunu zan ve tevehhüm ettiler. Maahâzâ ki bu ilm-i ilâhi sûret-i İsevîyye'de tahakkuk etmiş idi. Böyle olunca Hz. İsâ (a.s.) bu hususta da tahakkuk ve tevehhüm beynini cem' etti.

Havâriyyûn'un talebi üzerine nâzil olan mâide dahi mu'cizât-ı İsevîyye'dendir. Nitekim sûre-i Mâide'de buyrulur: [قال عيسى ابن مريم اللهم ربنا انزل علينا مائدة من السماء تكون لنا عيداً لأولنا و [آخرنا و آية منك و ارزقنا و انت خيرا الرازقين]29 [116] Ya'nî; “ İsâ b. Meryem buyurdu ki: Ey Allah'ım bize semâdan sofrâ indir ki bizim evvelimiz ve âhirimiz için bayram olsun ve cânib-i ulûhiyyetinden dahi bir alâmet olsun ve bizi irzâk eyle! Sen rezzâkların hayırlısısın.” Bunun üzerine biri altında diğeri üstünde olmak üzere iki bulut arasında sofrâ nâzil oldu. Üstünde kırmızı bir örtü var idi. Örtüyü kaldırdıklarında pulları ve kılçıkları çıkarılmış ve yağları akmakta bulunmuş olan pişmiş balık, baş tarafında tuz ve kuyruk tarafında sirke ve etrafında tere ve maydanos gibi türlü yeşillikler var idi. Ondâ başka beş tane pide var idi ki birinin üstünde zeytin, birinde bal, birinde tereyağı, birinde peynir ve birinde pastırma var idi. Ehl-i İslâm'ın Ramazan-ı Şerîf'te sofrada bulundurdıkları iftarlık teberrûken mâideye temsilen ihzâr olunur.

Ma'lûm olsun ki enbiyâ (aleyhimü's-selâm)ın her birerleri birer insân-ı kâmilidir. Ve balâda izâh olunduğu üzere insân-ı kâmil “Allah” ism-i câmi'inin mazharı olup, kâffe-i esmâ ve sıfat-ı ilâhiyye ile mütehakkıktır. Binâenâleyh onlarda kudret-i Hak dahi mevcuttur. Onlar âlem-i hayâlde icâd ettikleri sûreti bu âlem-i kesifte de ihrâca kâdirdirler. Bu hakîkate mebni mâide, hayâl-i İsevî'de mütekevvin olan sûretin âlem-i şehâdette halkından başka bir şey değildir. Cenâb-ı İsâ'nın “ Ey Allah'ım!” hitâbı kendisinin mazharı olduğu ism-i câmi'a, ya'nî kendi hakîkatine hitâbdır. Velâkin taayyünü ve sûret-i beşeriyyesi hasebiyle sâir insân-ı kâmiller gibi Cenâb-ı İsâ dahi abddir. Ve bu hususta cemî'-i enbiyâ (aleyhimü's-selâm) birdir. [117] Yalnız Rabb-i hâsları i'tibariyle aralarında tefâzul vardır ve her birinin mu'cizatı kendi ism-i gâlibi olan Rabb-i hâssın ahkâmı dâiresinde vâki' olur. Meselâ Sâlih (a.s.) ism-i Fettâh'ın mazharı olduğundan mu'cizat-ı seniyyeleri de fütûh sûretinde zâhir oldu ve İsâ (a.s.) ism-i Bâtın'ın mazharı olduğundan mu'cizatı ve şeriâtı ve da'veti dahi bu ismin ahkâmı dâiresinde vâki' oldu.

Hâtem-i Enbiyâ (S.a.v.) Efendimiz, cemî'-i esmâ-yı ilâhiyyenin, ahkâmı kendilerinde alâ-tarîki'l-i'tidâl zâhir olduğu için, kâffe-i enbiyânın mu'cizatını câmi'dir. Böyle olduğu hâlde ümmetinden hiçbir ferd (S.a.v.) Efendimiz'e bi-hasebi't-taayyün ulûhiyyet isnâd etmediler ve

28 Meryem, 19:30

29 Mâide, 5:114

onlar hakkında aslâ böyle tevehhüme düşmediler. Zîrâ onların neş'et-i Muhammediyye'leri bu tevehhümü iktizâ etmez idi. Velâkin neş'et-i İsevîyye yukarıda kirâren izâh olunduğu üzere ümmetinin kendisine ulûhiyyet isnâdını icâb ettirdi. Binâenaleh onun ümmetinde teşbîh ve tevehhüm gâlib oldu. Ve Mûsa (a.s.)'ın Rabb-i hâssı ism-i Zâhir olduğundan onun da'veti tenzîh üzerine olup, ümmeti suver-i kevnîyye ahkâmında müstağrak oldular. Velâkin Hâtem-i Enbiyâ (S.a.v.) Efendimiz, tenzîhte teşbîhe ve teşbîhte de tenzîhe da'vet buyurdularından ümmetinde her iki ismin ahkâmı i'tidâlen vâki' oldu.

FASIL-IV

İsâ (a.s.)'ın Şerîatı

İsâ (a.s.)'ın şerîatı tevâzu' ve teşbîh üzerine mübtenîdir. Tevâzu' üzerine mebni olması budur ki: Cizyelerini ümerâya kendi elleriyle tav'an götürüp vermelerine ve birinin yanağına tokat vurulsa [118] dâribe mukâbele etmeyip diğer yanağını çevirmesini ve ondan kısâs dahi talep etmemesini ümmetine şer' eyledi. Bu da onun sûret-i beşerde tekevünü vâlidesi cihetinden bulunması sebebiyledir. Çünkü kadın hakîkaten erkeğin mâdûnundadır. Onun bu mâdûniyyeti hem hükmî ve hem hissîdir. Hükmî olması Hak Teâlâ'nın [الرجال قوامون على النساء] ³⁰; [و للرجال] ³¹ ve [للذ كرمثل خط الانثيين] ³² âyet-i kerîmelerine nazarıdır. Hissi olması hâl-i mukârenetinde zâhirdir. Zîrâ erkek fâil ve kadın mef'ûldür. Ve mef'ûliyet, fâiliyetin tahtında olan bir mertebedir. Ulemâ-yı teşrîh tarafından erkek ve kadının bünyeleri hakkında icrâ kılınan tedkîkâtın netâyici bu hükmî tavzîh eder. Hükmen kadının erkek ile müsâvî tutulması fikrî muhâlefet-i fitrat ve tabîat ve bunların tatbikât-ı fiiliyyesi cem'îyyet-i beşeriyyenin inkırâzını müntecdir. Garbiyyûnun bu bâbdaki tatbikâtı tedricen kendilerini inkırâza sevk edeceğine şüphe yoktur. Onların ukalâsı şimdiden bu netîceyi hissetmeye başlamışlardır. Fakat bir kere başladıktan sonra geri dönmek kolay bir şey değildir.

Teşbîh üzerine olması budur ki: İbârat-ı İnciliyye elfâz-ı teşbîhiyye ile nâzil olmuş ve ümmeti teşbîhi tahkik-i tevehhüm etmişlerdir. Ezcümle İncil-i Şerîf'in besmelesi (بسم الاب والابن) sûretindedir. Ve câmi'-i cemi'-i sıfât ve esmâ olan "Allah Rab" ta'biriyle mezkûrdur. Zîrâ "eb" sûret-i unsuriyyete asl olduğu gibi Zâtullah dahi cemi'-i merâtib-i vücûdiyyenin aslıdır. Binâenaleyh "eb" Allah mukâbilidir. Ve Rahmâniyet asl olan Zâtullah'ın tecelli-i ûlâsı olduğundan bu da "ibn" mukâbilidir. Ve Rûhu'l-Kuds ki Cibrîl'dir. Rahmet-i rahimiyyenin mazhar-ı tecellisi olduğundan bu da "Rahim" mukâbilidir. Binâenaleyh İncil'in (بسم الله) [119] (بسم الاب والابن و الروح القدس) ma'nâsının mukâbilidir. Fakat Nasârâ bu elfâz-ı teşbîhiyyeyi hakîkat tevehhüm ettiler. Ve bunun üzerine üç asl isbât ettiler. Zîrâ uknûm, asl ve ekânim-i selâse, usûl-i selâse ma'nâsıdır. Ve bittabî' bu tevehhümden şirk ve küfür zâhir oldu ve uknûmdan birisi olan

³⁰ Nisâ, 4:34

³¹ Bakara, 2:228

³² Nisâ, 4:11

Allah'a "sâlis-ü selâse" ya'nî "üçün üçüncüsü" dediler. Nitekim âyet-i kerîmede buyrulur: [**لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَلَاثٌ ثَلَاثَةٌ وَمَا مِنْ آلِهِ إِلَّا وَاحِدٌ**]³³ ve İsâ (a.s.)'ı dahi bir asl i'tibâr edip ba'zıları Allah'ın oğlu dediler. Ve Rûhul-kuds dahi bir asl ittihâz eylediler. Ve bunun üzerine içinden çıkılmayacak izâhât ve tefsîrâta kıyâm ettiler. Bunların ma'nâsını ne kendileri anladılar ve ne de başkalarına anlatabildiler. Zîrâ vehm üzerinde yürüdüler. Tarîk-i vehm ile gayet zulmânî ve âfâkî görünmez bir sâha-i dalâldir. İşte bu sebepten ekânim-i selâsenin adını "sır" koydular. Ve bu sırrın sırrı vehm olduğunu bir türlü anlayamadılar.

Burada bir hakikat vardır. O da budur ki: Her bir nebîye verilen ilm-i risâlet ümmetinin isti'dâdı üzerinedir. Onların isti'dâdından ne noksan ne de ziyâdedir. Eğer ziyâde olsa teklif-i mâ-lâ-yutâk olur. Ve eğer noksan olsa hakları verilmemiş olur. Binâenaleyh ümmet-i İsevîyye Hâtem-i Enbiyâ'nın zuhûruna kadar Cenâb-ı İsâ'nın mazhariyetinde müşterektirler. Ya'nî onlarda ism-i Bâtın'ın ahkâmı gâliben hükümrândır. Fakat Hâtem-i Enbiyâ'dan sonra gelen insânların isti'dâdı tebeddül etmiş ve cümlesi ümmet-i Muhammediyye'den bulunmuştur. Velâkin bunlardan bir kısmı da'vete icâbet etmiş ve diğer bir kısmı hâlâ da'vet olunmakta bulunmuştur. İşte bu isti'dâd netîcesidir ki garbiyyûn rûhbâniyet tahakkümünü devirip kendilerine meslek-i fen diye ayrıca bir yol açmak [120] mecburiyetinde kalmışlar ve fen terakkî ettikçe Nasrâniyet'ten tebâüd etmişler ve fikren inkâr ettikleri Kur'ân ile amel ve fiilen tasdik etmekte bulunmuşlardır. Zîrâ hiçbirisi bir tokat yediği vakit, diğer yanğını çevirmez. Belki şeriat-ı Muhammediyye üzere kısas talep eder. Zîrâ isti'dâdları ümmet-i Muhammed'in isti'dâdı olduğundan başka türlü yapamazlar ve Kur'ân-ı Kerîm'de [**قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا**]³⁴ âyet-i kerîmesi hükmüne tevfiikân ellerinde kazma kürek olduğu hâlde arzın nukât-ı muhtelifesinde seyr edip ibtidâ-i hilkatî tefahhus ederler. Bunlar hep mutâvaat-ı fiiliyyedir. Bu mutâvaat-ı fiiliyye ile ümmet-i Muhammediyye'nin isti'dâdını hâiz olduklarına ve bu isti'dâdın haricine çıkamayacaklarına delîl-i bâhir olduğu hâlde onlar bundan gâfildirler. İncîl ve şeriat-ı İsevîyye hakkında daha birçok hakayık mevcut ise de bu risâlenin hacmi müsâid değildir. Fatîn olanlara bu kadar kifâyet eder.

FASIL-V

İsâ (a.s.)'ın Hâtem-i Enbiyâ'nın Geleceğini Tebşîri

Cenâb-ı İsâ hakikat-ı Muhammediyye'nin rûhiyyeti mesâbesinde olduğu için onun ahdi (S.a.v.) Efendimizin ahd-i âlilerine muttasıl olduğundan, kendisinden sonra Ahmed isminde bir resûl-i zîşan geleceğini tebşîr buyurmuştur. Nitekim Sûre-i Saf'da buyrulur:

³³ Mâide, 5:73

³⁴ Ankebût, 29:20

واذ قال عيسى ابن مريم يا بني اسرائيل انى رسول الله اليكم مصدقاً لما بين يدي من التوريه ومبشراً بر سول [ياتى من بعدى اسمه احمد فلما جاء هم بالبينات قالوا هذا سحر مبين].³⁵ Ya'nî “Vaktaki Hz. Meryem’in oğlu İsâ dedi: Ey Beni İsrâil ben, benden mukaddem olan Tevrât’ı tasdik ve benden sonra Ahmed isminde gelecek [121] peygamberi tebşîr edici olduğum hâlde muhakkak Allah’ın resûlüyüm. Vaktaki İsâ gidip Hâtem-i Enbiyâ beyyinât ile geldi, bi-vâzih sihirdir, dediler.”

Mesnevî

بود در انجيل نعت مصطفى ** آن پسر پغمبران بحر صفا
بود ذكر حليها و شكل او ** بود ذكر و غزو صوم و اكل او

Tercüme: “*O bahr-i safâ olan reis-i peygamberân, Mustafa (S.a.v.) Efendimiz’in na’t-ı şerîfi İncil’de var idi. Ve onların hilye-i şerîfeleri ve şekiller ve gazâları ve oruçları ve ekleri mezkûr idi.*”

El-yevm Nasâra nezdinde bulunan dört İncil lisân-ı İbrânî üzere Hz. İsâ (a.s.)’a münzel olan İncil-i Şerîf değildir. Böyle bir İncil mevcut olmadığı Nasâra da mu’teriftir. Âyât-ı İnciliyye nâzil oldukça İsâ (a.s.) ashabına teblîğ buyurur ve onlarda hıfz eylerler idi. İsâ (a.s.) gittikten sonra herkes hafızasında olan âyât-ı İnciliyye’yi ve ahâdis-i İsevîyye’yi câmi’ olarak birer İncil yazmaya başladı ve bunlara kendi işittikleri ve gördükleri ba’zı menâkıbı da derc eyledi. Bu sebeple zabt-ı İncil meselesi pek karıştı ve bu tarzda yazılan İnciller’de tehâlûf olacağı da tabîi idi. Binâenaleyh Nasâra bir cem’iyyet akd edip İncil nâmındaki âsârı cem’ ile tedkîk etti. Münderecâtı ba’zı mertebe yekdiğerine muhâlif olduğu hâlde bizzarûre dört İncil’i kabûle karar verdi. Bu dört İncil’den biri lisân-ı İbrânî’de, üçü lisân-ı Yûnânî’de yazılmıştır. Bunların müellifleri Mattâ, Markos, Luka, Yuhanna’dır. Üçünün lisân-ı Rûmî üzere yazılması, İskender-i Rûmî’nin meşhur olan istilâsından sonra Mısır, Sudan, Kudüs, vesâir birçok yerlerde lisân-ı kitâbetin [122] lisân-ı Yûnânî olmasındandır. El-yevm beyne’n-Nasâra mu’teber tutulan bu dört İncil’den Yûhannâ’nın (Yuvanik) İncil’inde der ki: “İsâ (a.s.) Havâriyyûna buyurur: Vaktaki Paraklitos gelir, ben onu Peder tarafından gönderirim. O hakîkatin rûhu olup, Allah’tan münbaisdir. Ve Paraklitos beyyânâtıma dair şehâdet edecektir.” Ve yine o İncil’de muharrerdir ki: “Hz. İsâ (a.s.) buyurmuştur; ben gitmez isem Paraklitos gelmez.”

Paraklitos hakkındaki izâhâta gelince, bu kelime-i Yûnânî İncil’de bu telaffuz dâiresinde mastûr olup, lisân-ı Yûnânî’de ma’nâsı “Kendisinden niyâz olunmuş ve niyâz olunur” demektir. Halbûki şimdiye kadar hiçbir millette bu ma’nâyı hâvi bir insân ismine tesadûf olunmamıştır. Bunun “Periklitus” kelimesinden muharref olduğu zâhirdir. Zîrâ “Periklitus” lafzı lisân-ı Yûnânî’de tamamı tamamına “Ahmed” ma’nâsnadır. Ve bâlâda zikr olunan âyet-i kerîmede İsâ (a.s.)’ın kendisinden sonra geleceğini tebşîr buyurduğu resûlün ismi “Ahmed” olarak gösterilmesi dahi bu mütâlaayı te’yîd eder. Ve (S.a.v.) Efendimiz, İsâ (a.s.)’ın buyurduğu vechle “hakîkatin rûhu”dur. Zîrâ cemî’-i hakâyıkı câmi’dir. Nitekim (s.a.v.) Efendimiz buyururlar: (اول ما خلق الله روحى). Çünkü vücûd-ı mutlakın taayün-i evvel mertebesi ulûhiyyet mertebesidir. Ve mertebe-i ervâh gayriyyetle zuhûr mertebesinin ibtidâsı olup, ilk müteayyin olan şey, rûh-i külli-i Muhammedî (s.a.v.) idi. Binâenaleyh onlar hakîkatin rûhu olur. Ve

³⁵ Saf, 61:6

Allah'tan münbaistir. Nitekim hadis-i şerîfte (انا من الله والمؤمنون من نوري) buyrulmuştur. Bu hadis-i şerîfler İsa (a.s.)'ın beyânât-ı aliyyelerinin aynıdır ve İsa (a.s.)'ın “Peder tarafından gönderirim” buyurması vahdet-i nübüvveti işaretler. Zîrâ enbiyâ bi-hasebi'l-esmâ [123] mütefâvit ise de nübüvvet ma'nâ-yı küllisi hasebiyle şahs-ı vâhid hükmündedir. Onun için Kur'ân-ı Kerîm'de [لا نفرق بين احد من رساله]³⁶ buyrulmuştur. Zîrâ birisini inkâr eden hepsini inkâr etmiş olur. Binâenaleyh İsa (a.s.)'ın ulûhiyyetin mertebe-i zuhûrundan, mertebe-i butûnuna gitmesi, butûnda olan taayyün-i Ahmedî (S.a.v.) Efendimiz'in cânib-i ulûhiyyetten mertebe-i zuhûra inhirâfını mûcibdir. Ve İncil'deki “peder” ta'biri bâlâda izah edilmiş idi. Ahmed (S.a.v.) Efendimiz, İsa (a.s.)'ın buyurduğu gibi el-ân Kur'ân-ı Kerîm ile ve ahâdis-i şerîfe ile onun beyânâtına şehâdet etmektedir.

FASIL-VI

İsa (a.s.)'ın Vefât ve Ref'i Meselesi

Yahûdiler tarafından İsa (a.s.)'a vâki' olan sû-i kasd hakkında iki rivâyet vardır: Birinci rivâyete göre İsa (a.s.) maslûben şehîd edilmedi; belki ref' olundu ve ona kasd eden Yahûdiler'den birisi min-tarafillah sûret-i İsa'ya temsîl olunup, Yahûdiler Hz. İsa zannıyla onu salb ettiler. Ve bu rivâyetin râvîleri Sûre-i Nisâ'da vâki' [وما قتلوه وما صلبوه ولكن شبه لهم]³⁷ ve [بل رفعه الله اليه]³⁸ âyet-i kerîmesiyle ihticâc ederler.

İkinci rivâyetin râvîleri derler ki; İsa (a.s.) vaktaki Yahûdiler tarafından ahz olundu, o Hazret ile berâber iki sârik dahi derdest edilmiş idi. Her üçünü de çarمیha gerdiler. Ba'dehu oradan indirip o zamânda câri olan âdet-i i'dam üzere kemiklerini kırıp cerh etmek sûretiyle katle mütesaddi oldular. Ve sârikler hakkında öyle yaptılar. Nöbet İsa (a.s.) geldikde, [124] O Hazret'i vefât etmiş buldular. Velâkin yan tarafına bir mızrak sapladılar ve o mahâlden kan aktı. Binâenaleyh bu fiilin failleri “Biz onu maslûb kıldık” dediler. Zîrâ “salb” burada feth-i sâd ile ihrac-ı üstühân ma'nâsınadır. Zamm-ı sâd ile olunca dar ağacı ma'nâsına gelir. Feth-i sâd ile ashâb-ı salb kemik ihraç eden kimseler ma'nâsınadır. Şu hâlde O Hazret'i, Yahûdiler (وما قتلوه) buyurulduğu üzere katl etmediler. Belki O Hazret kendi kendine teslîm-i rûh etti. (وما صلبوه) buyurulduğu üzere “feth-i sâd ile” salb etmediler, ya'nî kemiğini çıkarmadılar. (ولكن شبه لهم) buyurulduğu üzere velâkin maslûblara ya'nî kemiği çıkarılanlara müşâbih oldu. Bu sebeple beyne'n-Nasârâ Hz. Mesih (a.s.) hakkında ihtilâf husûle geldi ki bunlardan bir taife: “Mesih (a.s.)'ın yerine ona temsil olunan Yahûda'yı katl ve salb ettiler” dediler. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'in müfessirleri bu tafsile pek az muttali' olmakla İsa (a.s.) hakkında Nasârâ'dan bu kavîl ile kâil olanların sözlerini ihtiyâr ettiler ki bu kavîl Kur'ân-ı Kerîm'de merduddur. Zîrâ Hak Teâlâ [وما جعلنا لبشر من قبلك الخلد]³⁹ ya'nî; “Yâ habîbim senden evvel gelen ricâlden bir racül için

³⁶ Bakara, 2:285

³⁷ Nisâ, 4:157

³⁸ Nisâ, 4:158

³⁹ Enbiyâ, 21:34

huld ve bakâ kılmadık” buyurur. Bu âyet-i kerîmeye nazaran (S.a.v.) Efendimiz’den evvel gelen bi’l-cümle enbiyânın vefât etmiş olmaları lâzım gelir. Talha ibn Ali hazretleri Cenâb-ı İbn Abbas’dan bu vechi rivâyet eylediği gibi rivâyet-i Vehb dahi bu merkezdedir. Sûre-i Nisâ’nın nüzülünden sonra, Hâtıb ibn Beltea (r.a.) melik-i Mısır olan Mukavkıs mürsel nâme-i risâlet-penâhiyi hâmilten gittiği vakit, Mukavkıs Cenâb-ı Hâtıb’a hitaben: “Eğer sizin sâhibiniz nebî ise Mekke’den Medine’ye hicret etmemesini niçin Cenâb-ı Hak’tan niyâz etmedi?” diye i’tiraz etmesi üzerine Hz. Hâtıb dahi “İsâ (a.s.) [125] nebî idi. Niçin çârmıha gerilmemesini Hak’tan niyâz etmedi?” buyurduğu meşhûrdur. O Hazret’in kavli dahi rivâyet-i mezkûreyi te’yid eder. İşte ikinci rivâyet de budur: Bedreddin Simâvi (kaddesallahu sırrahu) “Vâridât” nâmındaki risâle-i şerîfelerinde bu rivâyete muvâfık olarak buyururlar ki: عيسى عليه السلام حي بروحه ميت (بجسده العنصرى و لما كان روح الله والروح حانية غالبية عليه ولا موت على الروح قالوا انه لم يميت حكما للغالب لا بمعنى انه لم يميت جسده العنصرى و هو محال فافهم جداً رأيت سنة ثمان و ثمان مائة يوم الجمعة رجلين حضرا على يد احدهما (جسد عيسى عليه السلام و هو ميت كانه نبهناه على انه عيسى عليه السلام توفى بده والله اعلم Ya’nî; “İsâ (a.s.) rûhu ile diri, cesed-i unsurîsi ile meyyittir. Velâkin rûhullah olup, üzerine rûhaniyyet gâlib olduğu için, hükmen-li’l-gâlib ölmedi, dediler. Yoksa cesed-i unsurîsi ölmek muhâldir. Cidden iyi anla! Sekizyüz sekiz senesine müsâdif bir cuma gününde iki adam hâzır oldu. Birisinin elinde İsâ (a.s.)’ın cesedi var idi. Halbuki o meyyit idi. Güyâ İsâ (a.s.)’ın bedeni vefât ettiğini bize tenbîh eylediler. V’allahu âlem.”

Her İki Rivâyetin Tefviki ve Bu Bâbdaki Âyet-i Kerîmenin Tefsîri

Cenâb-ı Şeyh-i Ekber Muhyiddîn İbn Arabî (r.a.)’ın “*Fususul-Hikem*”de “*Fass-ı İsevî*”de beyân buyurdıkları ebyât-ı şerîfesi her iki rivâyetin tefvikiyle âyet-i kerîmenin tefsîrine kifâyet eder. Bu ebyât-ı şerîfe bu risâlenin birinci faslında mündericidir; buyururlar ki: “Rûhullah siccîn tesmiye ettiğin tabîatten mutahhar olan zâtta tekevvün ettiği için onda ikâmeti uzadı.” İmdi İsâ (a.s.)’ın bedeni hükmi tabîatten mutahhar olarak tekevvün etti. Bu gibi ebdân rûh-i musavver olmakla âlem-i histe çeşm-i his ile müşâhede olunur. [126] Ve el ile tutulabilir. Bunun misâli âlem-i rü’yâdır. Zîrâ râi rü’yâsında gördüğü bir sûreti hissen müşâhede eder. Ve eliyle tutar ve tekellüm eder. Şu kadar ki kendi vücûdu dahi bu mevtın-ı hayâle göre tekevvün etmiş bir vücuddan ibarettir. Ve rü’yâdaki bu vücûduna bir bıçak saplansa nev’amâ bir havf ve elem mahsûs olmakla berâber bu vücûd ondan müteessir olmaz. Ve gördüğü ve tuttuğu vücûd dahi kendi vücûdu gibidir. Hadis-i şerîfte (الناس نيام فإذا ماتوا فاتتبهوا) ve (الدنيا كحلم النائم) buyrulduğu üzere bu âlem-i his ve şehâdet dahi hayâlden başka bir şey değildir. Ancak hayâl-i rü’yâ ile hayâl-i şehâdet arasında kesâfet ve letâfetten başka bir fark yoktur. Ba’zen biri kesîf diğeri latîf olarak iki hayâl tekâbül eder. Bu tekâbül hazret-i şehâdete mahsûstur. Hayâl-i kesif bu âlemin icâbı olan hükmi tabîatin te’siri tahtında olduğundan o, bu âlemin ahkâmına tabî’ olur. Fakat hayâl-i latîf, hükmi tabîatin te’siri altında olduğundan, ondan bu âlemin hükmüne muhâlif hareket zuhûr eder. Bu gibi tekâbülün menâkıb-ı evliyâda birçok misâlleri vardır. Anlayanlar görmeseler bile kabûl ve tasdîk ederler. Anlamayanlar görseler de red ve inkâr eylerler. Sözlerimiz anlayanlarıdır.

İşte İsâ (a.s.) ile Yahûdiler’in ebdânı arasındaki münâsebette böyle idi. Ya’nî İsâ (a.s.) bu âlemde hayât-ı nûrâniyye ile Yahûdiler ise hayât-ı tabîiyye ile yaşarlar idi. Binâenaleyh Yahûdiler beden-i İsevî’yi kendi bedenlerine kıyâs ettiler ve onu katl ve salb ettiklerini

zannettiler. Bu hakîkate nazar etmediklerinden birinci rivâyetin râvîleri İsâ (a.s.)’ın yerine Yahûdiler’den birisinin ona teşbîh olunarak salb ve katl edilip, İsâ (a.s.)’ın cismiyle berâber merfû’ olduğunu ve ikinci rivâyetin râvîleri ise [وما جعلنا لبشر من قبلك الخلد]⁴⁰ âyet-i kerîmesiden istidlâlen İsâ (a.s.)’ın sûretâ [127] çarmıha gerilmekle bu fiilin te’sîri olmaksızın, kendi kendine teslîm-i rûh eylediğini beyân ederler. Halbuki bu âyet-i kerîme ancak hayât-ı tabîiyye ile yaşayan ricâl hakkındadır. Eğer hayât-ı nûraniyye ve rûhaniyye ile yaşayan zevata şâmil olsa idi, Kur’ân-ı Kerîm’de Musa (a.s.) ile olan kıssası beyân buyrulan ve Hâtem-i Enbiyâ zamânında ve ondan sonra da el-ân ber-hayât bulunan Cenâb-ı Ebu’l-Abbas Hızır’ın dahi (S.a.v.)’den evvel vefât etmesi lâzım gelir idi. Binâenaleyh hükmi tabîatten mutahhar olarak tekevvün eden cism-i İsâ (a.s.)’ın vefât ettiğine bu âyet-i kerîme delîl olamaz. Ancak ikinci rivâyete göre Yahûdiler’in elleriyle tutabildikleri Rûhullah’a onların iki sârik hakkında tatbîk ettikleri işkence ve katl âlâtının te’sîri olmadı. Zîrâ ecsâm-ı latife ecsâm-ı kesife gibi âlât-ı katl ile müteessir olmaz. Nitekim kesâfet-i eşbâhı, letâfet-i ervâha mübeddel Bâyezîd Bistâmî ve sâire gibi ekâbir-i evliyâ, (kaddesallahu esrârahum) hazerâtında bu hâl vâki’ oldu. Cism-i latîf-i İsevî’ye Yahûdiler yapacağını yaptıktan sonra vücûd-ı hakîkinin zâhirinden bâtınına merfûan tegayyüb eyledi. Bu tegayyüb âyette izâh edileceği üzere fevt ve ref’ ise de mevt-i tabîi değildir. [بل رفعه الله اليه]⁴¹ ve [انى متو فيك و رافعك الى]⁴² âyet-i kerîmelerinde İsâ (a.s.)’ın bâtın-ı ulûhiyyet cânibine merfû’iyyeti anlaşılır. [هو الاول الاخر و الظاهر و الباطن]⁴³ ve [فاينما تولوا فشم وجه الله]⁴⁴ buyuran Hak Teâlâ Hazretleri’nin bir mekân-ı mahsûsu mu vardır ki cism-i latîf oraya merfû’ olsun? Hele zikr olunan âyetlerdeki “ileyhi” ve “ileyye” zamirlerinden semâ ma’nâsının istihrâcı, Hakk’a mekân isbâtını mütezammın olduğu için hiç câiz değildir. Fakat rûhen semâvata urûc eden evliyâullah hazerâtının ervah-ı enbiyâ ve evliyâyâ ve husûsiyle rûh-i İsevî’ye mülâkatları vâki’dir. Bu mülâkat esnâ-yı urûcda semâvatta olduğu gibi, evliyâyâ-yı kirâma bilâ-urûc bu âlem-i şehâdette ve sulehâ-yı mü’minine rû’yâda dahi [128] vâki’ olur. Zîrâ insân, nefsinde cemi’-i merâtibi câmi’dir.

İmdi bu vak’a nefîcesinde İsâ (a.s.)’ın sûreti, zâhirden bâtına intikâl etti, bu intikâl ise mevt-i tabîi değil, sûret-i İsevîyye’nin enzâr-ı hissiyeden yok olması ve gitmesidir. Zîrâ mevt-i tabîi kesâfet-i vücûdiyye iktizâsıdır. Bu gaybûbet ve gitmek enbiyâyâ ve evliyâyâ vâki’ olan urûcdur. Mevt-i tabîi ise infisâh-ı sûret ile berâber yok olmak ve gitmektir. Ve sûret-i İsevîyye’de infisâh vâki’ değildir. Zîrâ rûh-i musavverdir. Velâkin fevt vâki’dir. Çünkü fevtin ma’na-yı lügavisi bir şey’in her ne sûretle olursa olsun yok olması ve gitmesidir. Binâenaleyh mevt ile fevt arasında umûm ve husus vardır. Zîrâ her mevt-i tabîi fevttir. Velâkin her fevt mevt-i tabîi değildir. Nitekim fevt ta’biri örfen zî-rûh ve gayr-ı zî-rûh hakkında müsta’mel olduğu hâlde mevt ta’biri, yalnız zî-rûhta isti’mâl olunur. Ve meselâ “Bu husûstaki faide fevt oldu” denir. “Meyyit oldu” denemez. Velâkin zî-rûh hakkında “Falan fevt oldu” denir ve bundan mevt-i tabîi murad olunur. İşte İsâ (a.s.)’ın ümmeti arasında keyfiyyet-i tegayyübü ve gitmesi

⁴⁰ Enbiyâ, 21:34

⁴¹ Nisâ, 4:158

⁴² Âl-i İmrân, 3:55

⁴³ Hadîd, 57:3

⁴⁴ Bakara 2:115

infisâh-ı sûretten ibaret olan mevt-i tabîi ile vâkî' olmadığı için âyet-i kerîmede: [انى متو فيك و]⁴⁵ ve [فلما تو فيتنى]⁴⁶ ta'birleriyle bu hakîkate işaret buyrulmuştur.

Binâenaleyh İsâ (a.s.)'ın neş'eti iktizâsından olmak üzere, âlem-i şehadetten sûret-i İsevîyye'sinin fevti dahi tahakkuk ve tevehhüm dâiresinde vâkî' oldu. Ya'nî İsâ (a.s.)'ın, rûh-i musavverden ibâret olan cism-i İsevî'sinin Yahûdiler tarafından ahzi ve çarmıha vaz'ı, mütehakkık idi. Velâkin sûret-i kesife sahibi olan iki sârıka teşbîhen, onun hakkında Yahûdiler tarafından reva görülen bu muâmelenin te'siri mütevvehem idi. Zîrâ rûh-i musavverin ecsâd-ı kesife gibi kat' ve tecziyesi mümkün değildir. Yahûdiler'in sârıklara yaptıkları muâmele ile [129] cism-i İsevî'ye yaptıkları muâmele arasında müşâbehet ve müsâvât var ise de tahakkuk i'tibariyle teşâbüh ve tesâvî yoktur. Birinin netîcesi mütehakkık ve diğerrinin netîcesi mütevehhemdir. Onun için bu sû-i kasddan sonra İsâ (a.s.)'ın cism-i şerîfini ve sûret-i beşerîyyesini bulamadılar. Ve bu tevehhüm sebebiyle herkes kendi zannına tabî' olup, onun hakkında ihtilâfa düştüler. Velhâsıl sûret-i İsevîyye'nin halk arasında gaybûbeti fevt-i muhakkak idi. Ve sû-i kâd netîcesinde tegayyübü mevt-i tabîi ile fevt olduğunu zannettirdiğinden fevt-i mütevehhem idi. Bu da İsâ (a.s.)'ın mâ-i mütehakkık ile mâ-i mütevehhemden tekevvünü iktizâsındandır.

Bu izâhattan sonra Sûre-i Nisâ'da vâkî' âyet-i kerîmenin maânî-i münîfesi bir dereceye kadar anlaşılabilir. [و قولهم انا قتلنا المسيح عيسى ابن مريم رسول الله]⁴⁷. “Biz resûlullah olan Mesih İsâ ibn Meryem'i katlettik demeleri sebebiyle Allah Teâlâ onların kalblerini ilm-i hakîkiden mahcûb kıldı. Zîrâ İsâ (a.s.) rûh-i musavver idi. Ve rûh-i musavver ecsâd-ı kesife gibi âlât-ı katl ile müteessir olmaz. [و ما قتلوه و ما صلبوه]⁴⁸ Yahûdiler bu ilimden mahcûb oldukları için ikâ' ettikleri sû-i kâd netîcesinde katl ve salb ettiklerini zannettiler. Halbuki o rûh-i musavver maktûl ve maslûb olmadı. “Velâkin bu fiile mücâseret edenler için O Hazret'in hâli, kesâfet-i vücûdiyye sahibi olanların hâline teşbîh olundu.” [و ان الذين اختلفوا فيه لفي شك منه]⁴⁹ bu teşbîh sebebiyle “Onun hakkında ihtilâfa düşenler katl ve salbinden şekk içindedirler.” Rûh-i musavver olan Cenâb-ı İsâ'nın hâli ecsâm-ı kesife ashabının hâline kıyâs olunamayacağına “O kavlin kâilleri için ilm-i hakîki yoktur. Bu hususta bildikleri şey zâhir-i hâle nazaran ancak zanna ittibâ' ile dir.” [وما قتلوه يقيناً]⁵⁰ Halbuki “Onu yakînen, [130] ya'nî kendi fiilleriyle katl etmediler.” Zîrâ rûh-i musavvere onların fiillerinin te'siri olamaz. [بل]⁵¹ “Belki Allah Zü'l-Celâl Hazretleri” o rûh-i musavveri onların mütecâsir oldukları fiil-i katlin te'siri olmaksızın kendi mertebe-i şehâdetinden mertebe-i gaybına ref' etmek sûretiyle müteveffâ kıldı.

İmdi [كل نفس ذائقة الموت]⁵² âyet-i kerîmesine nazaran her bir nefis mevt-i tabîi ile fevt olmak lâzım gelir. Ve İsâ (a.s.)'ın [يوم اموت و يوم ابعث حياً]⁵³ buyurması kendisinin dahi mevt-i

⁴⁵ Âl-i İmrân, 3:55

⁴⁶ Mâide, 5:117

⁴⁷ Nisâ, 4:157

⁴⁸ Nisâ, 4:157

⁴⁹ Nisâ, 4:157

⁵⁰ Nisâ, 4:157

⁵¹ Nisâ, 4:158

⁵² Ankebût, 29:57

⁵³ Meryem, 19:15

tabîiyi zevk edeceğini gösterir. Halbuki bâlâdaki izâhâtan anlaşıldığı üzere onun fevti mevt-i tabîi değil idi.

Bu husustaki izahat fasl-ı âtîde mûndericdir.

FASIL-VII

Îsâ (a.s.)'ın Âhir Zamânda Nüzûlü Mes'elesi

Sûre-i Mâide'de mezkûr [اِذْ اِيْدْتِكَ بِرُوحِ الْقُدْسِ تَكَلَّمَ النَّاسُ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا] ⁵⁴. Ya'nî "Seni Rûhu'l-Kuds ile te'yîd ettim. Nâsa beşikte sabî iken ve büyüdükten sonra kehl iken söz söyledin" âyet-i kerîmesini ba'zı müfessirîn âhir zamânda nüzûlüne delîl addederler. Derler ki: Îsâ (a.s.), İbn Abbas hazretlerinin rivâyetine göre otuz yaşında meb'ûs oldu. Otuz ay risâletten sonra tağayyüb eyledi. Halbuki kehl otuzbeş yaşındaki adama derler. Şu hâlde Îsâ (a.s.) hâl-i kühûlette iken nâs ile tekellüm etmeksizin âlem-i şehâdetten çekildi. Binâenaleyh âhir zamânda nüzûl edip, velâyet-i âmmeyi hatm edecek ve hayât-ı tabîiyye ile yaşayıp mevt-i tabîi ile vefât edecek ve kehl hâlinde nâs ile tekellüm eyleyecektir.

Müfessirînden ba'zıları da Îsâ (a.s.) kable'r-ref' hâl-i sabâvettinden nâsa söz söyledi. Bu onun mu'cizesi idi. [131] Sonra büyüyüp meb'ûs olduktan sonra kehl hâlinde halkı Hakk'a da'vet etmek sûretiyle nâs ile tekellüm etti derler. Îsâ (a.s.)'ın nüzûlü âtîde zikr olunan ahâdis-i şerîfe ile te'yîd eder. Hazret-i Huzeyfe (r.a.)'dan mervî olan hadis-i şerîfte: (ان الساعة لا تقوم حتى عشر) آيات الدخان و الرجال و الدابة و طلوع الشمس من مغربها و ثلاثة خسوف حسف بالمشرق و خسف بالمغرب و خسف بجزيرة العرب و نزول عيسى و فتح ياجوج و مأجوج و نار يخرج من قعر عدن.....الخ buyrulur ki, kıyâmetin alâmât-ı kübrâsından biri de nüzûl-i Îsâ (a.s.) olmuş olur. Ve Ebu Hureyre (r.a.)'dan mervî olan hadis-i şerîfte dahi (طوبى لعيش بعد المسيح يؤذن للسماء فى القطر و يؤذن للارض فى النبات حتى لو ندرت حبة) ve İbn Abbas hazretlerinden mervî olan hadis-i şerîfte : (لش تهلك امة افافى اولها و عيسى ابن مريم فى آخرها و المهدي فى وسطها) ve keza Ebu Hureyre Hazretleri'nin rivâyet eylediği hadis-i şerîfte de : (لم يسلط على الرجل الا عيسى) buyrulmuş ve bunlara mûmâsil diğerk ahâdis-i şerîfede rivâyet edilmiştir. Ve bir hadis-i meşhûrda dahi ba'de'n-nüzûl Îsâ (a.s.)'ın tezevvüc ettikten sonra vefât ederek (S.a.v.) Efendimiz'in Ravza-yı Mutahhara'larına defn olunacağı beyân buyrulmuştur. Ashâb-ı keşf olan evliyâullahdan hiçbirisi şimdiye kadar bu ahâdis-i şerîfenin mevzûiyyetlerine bir şey demeyip, bilâkis te'lifât-ı aliyyelerinde bunların zikriyle te'yîd-i beyânât eylemişlerdir. Ezcümle Şeyh-i Ekber (r.a.) **Fütuhât-ı Mekkiyye**'lerinin âhir zamânda zuhûr edecek Mehdî'ye dair olan 366. bâbında şöyle buyururlar: [132]

ينزل عيسى ابن مريم بالمنارة البيضاء بشر فى دمشق بين مهرودتين متكء على ملكين ملك عين يمينه و ملك عن يساره يقطر رأسه ماء مثل الجمال يتهدر كأنما خرج من ديماس والناس فى صلاة العصر فيتخى له الامام من مقامه

⁵⁴ Mâide, 5:110

فيتقدم فيصلى بالناس يوم الناس بسنة محمد صلى الله عليه وسلم يكسر الصليب و يقتل الخنزير و يقبض الله المهدي اليه
(ظاهراً مظهراً وفي زمانه يقتل السفينانى عند شجرة بغوطة دمشق....الخ)

Ancak ba'zı zevât ne Mehdî'nin hurûcu ve ne de İsâ (a.s.)'ın nüzûlü keyfiyyetleri vâkî' olmayacağını ve bunlardan murâd başka ma'nâlar olduğunu beyân etmekte iseler de Cenâb-ı Şeyh-i Ekber (r.a) hazretlerinin "*Muhâdaratü'l-Ebrâr ve Müsâmeretü'l-Ahyâr*" nâmındaki te'lif-i âlîlerinin (خراب البلدان فى آخر الزمان) faslında beyân buyurdıkları vukûatın zamânımızda peyderpey zuhûr ettiğine bakılır ise Hz. Mehdî ile İsâ (a.s.)'ın zuhûr ve nüzûlleri muhakkak ve hatta karîb olduğu anlaşılır. Hele İsâ (a.s.)'ın ref'i ve nüzûlü keyfiyyetleri İdrîs (a.s.)'ın ahvâline müşâbihtir.

Cenâb-ı Şeyh-i Ekber (r.a.) *Fusûsu'l-Hikem*'lerinde Baalbek karyesine meb'us olan İlyas (a.s.)'ın İdrîs (a.s.)'dan başkası olmadığını beyân buyururlar. Ve bu münâsebetle *Fass-ı İlyâsî*'de birçok hakâyık keşf eylerler.

İdrîs (a.s.)'ın cism-i kesret-i riyâzat hasebiyle sıfât-ı tabîyye-i beşeriyyeden münselih olup, sıfât-ı rûhaniyye ve hey'et-i nûraniyye ile bâki kaldı ve nefis-i muzlimesinin hey'eti rûh-u münevverinin hey'etine münkalib oldu ve sûreti dahi hey'et-i rûhaniyyeye münâsib olan sûret-i misâliyye-i nûraniyyeye tahavvül etti. Ve bu sebeple mekân-ı [133] âliye merfû' oldu.

İmdi böyle talattuf eden cesed, rûh-i musavverdir. Ve böyle bir kimsenin kuvâ-yı tabîyyesi kûva-yı rûhaniyyesinde mahv ve müstehlek olur. Ma'ahâza halk nazarında sûret-i cesedâniyyesi manzûr olduğundan bu cihetten ehl-i kesâfet ile üns ve muhâlata eyler. Ve letâfet ve rûhaneyyeti cihetiyle de ehl-i letâfet olan melâike-i kirâm ile ünsiyet ve musâhebe eyler. İdrîs (a.s.)'ın hâli, ba'de't-talattuf bu hususta İsâ (a.s.)'ın hâline müşâbihtir. Fakat İdrîs (a.s.)'ın letâfeti kesbî ve İsâ (a.s.)'ın letâfeti ise vehbîdir. İmdi Nuh (a.s.)'dan evvel nebî olan İdrîs (a.s.) ba'de'l-urûc İlyâs ismi ile Baalbek karyesine meb'ûs oldu. İşte İsâ (a.s.)'ın dahi sû-i kâd üzerine vâkî' olan urûcu ve âhir zamânda nüzûlü buna müşâbihdir. Bu nüzûlden tenâsüh vehmine düşülmesin. Zîrâ tenâsüh rûhun bir bedenden müfâratından sonra araya zamân girmeksizin diğeri bir bedene taallukundan ibarettir. Ve bu i'tikada göre rûhun beden-i cismâniye taalluku daimidir. Halbuki bunlar rûh-i musavver olarak urûc ettikleri gibi yine öylece nüzûl ederler.

İmdi emr-i urûcda enbiyâ ve evliyâ müşterektirler. Vücûdlarında bakıyye-i kesâfet kalanların urûcu sûret-i beşeriyyeleri enzâr-ı hissiyeden gâib olmaksızın vâkî' olur. Ve kemâliyle vücûdları letâfete mübeddel olanların urûcunda ise, sûret-i beşeriyye enzâr-ı hissiyede gâib olur. Ve bu urûc kiminde az ve kiminde çok olarak devam eder. İsâ (a.s.)'ın tekevünü siccîn tesmiye olunan tabîattan mutahhar olarak vâkî' olduğu ve bidâyeten nefis-i kesife ile âleme gelip, ba'dehû riyâzatla talattuf etmediği için onun müddet-i urûcu uzadı. Nitekim Hz. Şeyh-i Ekber (r.a.) buyururlar:

لاجل ذلك قد طالقت اقامته ** فيها فراد على الف بتعيين [134]

Hâtem-i Enbiyâ (S.a.v.) Efendimiz'in bi'set-i seniyyelerine kadar velâdet-i İsâ (a.s.)'dan beşyüz elli beş sene kadar bir zamân geçmiş ve Hz. Şeyh-i Ekber'in *Fusûsu'l-Hikem*'i yazdıkları tarihe kadar altı yüz yirmi yedi sene mürûr etmiştir. Bunlar yekdiğerine zam olundukta 1172 tutar ki onların beyt-i şerifte buyurdıkları gibi binden ziyâde seneler geçmiş

bulunur. Ve zamânımıza nazaran İsâ (a.s.)'ın urûcundan iki bin seneye karîb bir zamân mürûr etmiş olur.

İmdi bu urûc mevt olmadığı ve [كل نفس ذائقة الموت]⁵⁵ mûcibince her nefis mevti zevk etmesi hazret-i şehâdetin iktizâ-yı zâtîsi bulunduğu cihetle İdrîs (a.s.) nasıl ki İlyas ismiyle nüzûl edip ba'dehû vefât etmiş ise, İsâ (a.s.) dahi öylece nüzûl edip, hayât-ı tabîyye dâiresinde yaşayarak mevt-i tabîi ile ölmeleri icâb eder. Nitekim öyle olacağı hadis-i şerîfte de beyân buyrulmuştur. Ve bu hâlde İsâ (a.s.)'dan hikâye buyrulan [والسلام على يوم ولدت ويوم اموت ويوم ابعث حياً]⁵⁶ âyet-i kerîmesindeki mevttin ba'de'n-nüzûl vâkî' olacak mevt olması lâzım gelir.

İsâ (a.s.) ba'de'n- nüzûl ahkâm-ı Kur'âniyye'nin icraâsını te'yîd buyurur. Ve hadis-i şerîfte beyân buyrulduğu üzere salîbi kesr ve hanâziri katl eder. Hanâzirden maksûd, kendi dışilerine karşı gayretsiz “deyyûs” olan insânlardır. Zîrâ her bir hayvân dışisine karşı bir gayret ve bir kıskançlık beslediği hâlde hınzır bu duygudan ârîdir. Binâenaleyh hınzırdaki bu duygu ile müşterek olan insânların bâtınlarında bu hayvânât ile iştirak vardır. Eğer sıfât-ı gâlibe-i bâtinesine nazaran bu insânlara birer sûret-i zâhire verilmek lâzım gelse hınzır sûreti münâsib olurdu. Nitekim berzahtaki hâlleri böyle olacaktır. Neûzü billah!..^[135] Yoksa İsâ (a.s.) bî-günâh olan hayvânları mahzâ ba'zı insânlar tarafından etleri ekl edildiğinden dolayı katl edecek değildir. Belki tarîk-ı Hak'tan udûl edip isti'dâd ve kâbiliyyetleri hasebiyle ıslâhları gayr-ı mümkün ve izâleleri vacib olan birtakım kimseleri katl eyleyecektir. Ve halkı zamân-ı saadetteki şeriât-ı Muhammediyye'ye da'vet edecektir. Zîrâ aralarında hayât-ı tabîyye ile yaşayacağı ümmetin isti'dadı İncil'e değil, Kur'ân'a muhattab olmaktadır.

Nitekim bunun hakîkati bâlâda mürûr etmiş idi. Ve bu nüzûl netîcesinde İsâ (a.s.)'ın mazhariyyetinde de i'tidal vâkî' olacak, ya'nî ism-i Zâhir'in ahkâmı dahi hayât-ı tabîyye dâiresinde yaşayacağı cihetle, kendisinde zâhir olacaktır. Ve onun tezevvücü ve mevt-i tabîi ile fevti bu zuhûrun iktizââtındandır. [ذلك عيسى ابن مريم قول الحق الذى فيه يمترون]⁵⁷

Sallallâhu alâ seyyidinâ Muhammedi'n-nebîyyi'l-ümmiyyi ve alâ âlihi ve sahbihî ecmâin ve selâmün ale'l-mürselin ve'l-hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemin.

Kânûn-i Sâni 1338-Cemâdîl-Âhir 1340

el-Fakîr'ilallah

Ahmed Avnî

⁵⁵ Ankebût, 29:57

⁵⁶ Meryem, 19:33

⁵⁷ Meryem, 19:34

A

Âmil: İşleyen, yapan, fail, istekli, hedefi olan, etken

Avâlim: Dünyalar

B

Baid: Uzak, eski.

Bürûz: Zahir olma, belirme, meydana çıkma.

C

Cühhâl: Cahiller

D

Dârib: Çarpan, döven, vuran.

Derkâr: Malum, aşikâre olan, içinde olan.

E

Ecil: Tecil eden, geciktiren.

Ednâs: Pislikler, kirler.

Ekânim: Asıllar, zatlar.

Emâkin: Yerler, mekanlar

Emvât: Ölüler.

Eşbâh: Cisimler, benzerler, eşler.

F

Fevt: Yitirme, kaybetme, ölüm.

Fuzalâ: Fazıllar.

H

Haml: Gebe olma, ana karnındaki çocuk.

Hâsiyyet: Hususi fayda, kuvvet, menfaat, tesir.

Havârik: Harikalar, mucizeler.

Havass-i Hamse: Beş duyu.

Havf: Korku, korkma.

Huld: Sonsuza kadar yaşayan nesne, varlık, süreklilik.

Hulk: İyi veya kötü huy.

İ

İbtilâ: Düşkünlük, tiryakilik.

İftitâh: Başlama, açma, işe girişme.

İhticâb: Örtünme, gizlenme, saklanma.

İktizâ: Gerekli olma.

İmtirâ: Kuşkulanma, şüphelenme.

İnhirâf: Sapma, dönme, eğilme.

İnkıbâz: Bir araya gelme, toplanma.

İnkırâz: Batma, dağılma, çöküş, son bulma.

İsti'dâd: Yaradılıştan gelen veya sonradan edinilmiş yetenek.

İstiğrâb: Şaşma, hayret etme.

İstiğrâk: Derine dalma, içine gömülme.

İstihyâ: Utanma, haya etme, diriltme, yaşatma.

İttibâ': Uyuma, tabi olma.

K

Karîb: Yakın, uzak olmayan.

Kehl: Olgunluk çağı.

Kuvve-i Lâmise: Dokunma gücü veya yetisi.

L

Lâ- Yuad: Sayılamaz, saymakla bitmez.

Lâ-Yuhsâ: Sayısız, hesapsız.

M

Ma'hud: Ahdolunmuş, bilinen

Makdûr: Kudret, irade.

Meşiyet: İrade, bellek gücü.

Mevâdd: Maddeler, cisimler, varlıklar.

Mevt: Ölüm

Mezmûm: Ayıplanmış, beğenilmemiş.

Mu'terif: İtiraf eden.

Mukarreb: Yaklaşmış olan, yakın.

Munfasıl: Fasıllara ayrılmış, bölümüş.

Munkabız: Büzülmüş olan, sıkışmış.

Muntabı': Baskısı yapılan, yaratılıştan gelen.

Mutahhar: Temizlenmiş, pak.

Mutâvaat: İtiat, fikirlerde birlik, uygunluk.

Mutazammın: İhtiva eden, şamil olan, içine alan.

Muttasîf: Kendisinde bir sıfat olan.

Muttasıl: Bitişik, ara vermeyen.

Mübeddel: Karşılıklı değiştirilmiş.

Mübteni: Kurulmuş, bina edilmiş.

Müfârakat: Ayrılık.

Mühtedi : Hak yoluna giren.

Münbais: Sebep olan, ileri gelen.

Münselih: Sıyrılmış, soyulmuş.

Müntec: Neticelenmiş.

Müsâvat: Eşitlik.

Müstefâd: Fayda görülmüş.

Müstehlek: Sarf edilmiş, tüketilmiş olan.

Müşerih: Şerh yapan, açıklayan.

Müteallık: Bağlı bulunan, ilgili olan.

Mütecâsir: Cesur, yürekli.

Mütehakkık: Hakkı ortaya çıkan.

Müterakkıb: Ümit eden, uman.

Müteveffâ: Vefat etmiş bulunan, ölen.

Mütevehhem: Vehimlenen.

Mütezzammın: Kavrayan, içine alan.

Müvâneset: Alışma, ünsiyet peyda etme.

Müvellidü'l-Humûza: Oksijen.

Müvellidü'l-Mâ': Hidrojen.

N

Nebeân: Fıskırmak, pınar suyunun çıkışı.

Nefh:Üfleme, esinti.

Niseb: Nisbetler, kıyaslamalar.

Nukât: Noktalar.

R

Râî: Çoban; görme ile ilgili.

Ravi: Söyleyen, aktaran, nakleden.

Ref': Yükseltme, yüceltme, kaldırma.

Ricâl: Erkekler, ileri gelenler, saygın kimseler.

Rükn: Bir nesnenin güçlü ve sağlam yanı, nüfuzlu kimse.

S

Sâibe: Başı boş bırakılmış hayvan.

Salb: Asmak, darağacına çekmek, çarpmıha germek.

Savm: Oruç.

Savt: Ses, seda, avaz.

Sedîd: Doğru, yanlış ve yalan olmayan.

Seviyy: Düz, doğru.

Ş

Şuûnât: Hadiseler, olaylar.

Şürû: Başlama, girme.

T

Tağayyür: Değişme, başkalaşma,

Tebâüd: Uzaklaşma, farklılaşma, ayrılma.

Tebeddül: Değişme, başka bir şekle girme.

Tebşir: Hayırlı bir haber verme, müjde verme.

Tefahhus: Dikkatle inceleme.

Tefhim: Anlatma, açıklama.

Tefviz: Havale etme, uhdesine verme.

Tesâvî: Eşit, bir ölçüde.

Tevellüd: Dünyaya gelme, doğma.

Tezekkür: Hatıra getirme.

Tezevvüc: Evlenme.

Tıyn: Çamur, balçık.

U

Udûl: Adaletli olanlar, hakkı yerine getirenler; sapma, yoldan çıkma.

Uknûm: Bir nesnenin özünü oluşturan unsur, asıl.

Umûr: İşler, maddeler, şeyler.

Z

Zehâb: Yönelme, gitme; düşünce, sanı.

Zurûf: Zarflar, kaplar.